

A pedagógus-továbbképzési kabinettől a pedagógiai intézetig (1969–1979)

Sokáig őriztem irataim között – míg néhány éve tárcástul el nem lopták – néhai A. A. barátom karikatúráját, amely egy atlétatrikós, klottnadrágos „továbbképző kabinost” ábrázolt, aki különböző, továbbképzéseket reklámozó félcédulákat lobogtatott. Erről és „egy kabinos emlékiratairól” persze már olvashattak azok, akik kézbe vették az előző jubileum kiadványát a pedagógiai szakmai szolgáltatások Somogy megyei 30 évéről (Kelemen, 1999). Ott írtam arról, hogy milyen sokrétű és árnyalt, a maró gúnytól a kollegiális évődésig terjedő jelentéstartalma volt egykor a „kabinos” szónak. Írtam arról is, hogy milyen szerepe volt a véletleneknek pályám alakulásában, hogyan lettem a Tanítóképző Intézet könyvtáros-tanárából „kabinetvezető”. Most azonban másképpen, kevésbé szubjektíven próbálom megközelíteni a kérdést: a korabeli hazai oktatásügyi változások folyamataiba illesztve idézem fel az első tíz év említést érdemlő történéseit, illetve a történet néhány tanulságát. (1)

Az 1960-as évek második felét Magyarországon a gazdasági reform fémjelzi, amelynek katalizáló hatása addig rejtett vagy elfedett társadalmi problémákat – munkaerő-piaci, foglalkoztatáspolitikai kérdések, hátrányos helyzet stb. – és lefojtott társadalmi jelenségeket, folyamatokat hozott a felszínre. A társadalomtudományok (közgazdaságtan, szociológia, történettudomány) megújulása, a megélenkülő szellemi élet serkentően, termékenyítően hatott az oktatásügyre is. A megbukott és hatályon kívül helyezett utópikus és voluntarista oktatási reform, az 1961-es oktatási törvény érvénytelenítését, visszavonását követő vákuumhelyzet feloldására, az elkendőzött, korábban tabunak számító problémák – az iskola és a társadalom viszonya, az iskola, elsősorban az alapoktatás társadalmi funkcióinak értelmezése; az iskolaszervezet, a tartalmi modernizáció kérdései, a közoktatási rendszer működésének anyagi, tárgyi, személyi feltételei stb. – feltárására, a neveléstudomány és a nevelési gyakorlat megújítására ösztönzött (lásd: Kelemen, 2003; vesd össze: Báthory, 2001; Kardos, 2007; Setényi, 1992).

Ebben a folyamatban fontos szerepet játszott a pedagógustársadalom – kétségtelenül állami, szakszervezeti felügyelet alatt – újjászülető civil szerveződése, a közel két évtizedes szüneteltetés után újjáalakult Magyar Pedagógiai Társaság, amely az 1970-es V. Nevelésügyi Kongresszus előkészítésével tartalmi irányt és szervezeti keretet adott a pedagógusszakma önvizsgálatának (Kelemen, 2008).

A lépéskényszerbe került pártirányítás maga is kezdeményezte a közoktatás felülvizsgálatát. A korábban kizárólagos ideológiai-politikai szempontok mellett előtérbe kerültek a szakmai kérdések, széles társadalmi-szakmai mozgalom indult – tudományos módszerekkel, pedagógiai mérésekkel alátámasztottan – az iskolák világának, a közoktatás helyzetének feltárására.

Ebben a mozgalmas, változásokat ígérő időszakban jelent meg a 109/1969. sz. MKM-rendelet, amely a várható változásokra való szakmai felkészítés-felkészülés jegyében az ortodox, egyoldalúan ideológiai-politikai irányultságú pedagógus-továbbképzési gyakorlat meghaladását célozva – a nagy múltú és tapasztalatokra visszatérítő Fővárosi Pedagógiai Intézet mintájára – előírta a megyei művelődési osztályok közvetlen irányítása alatt működő megyei pedagógus-továbbképző kabinetek létrehozását. Bár a rendelet, amely tartalmi és szervezeti vonatkozásban, valamint a feltételeket és a kapcsolatrendszert illetően egyaránt hiányos, végiggondolatlan és következtetlen volt, ami a későbbiekben az elbizonytalanodás és számos helyi konfliktus forrásává vált, viszonylag nagy mozgásteret biztosított a szakmai szempontok erőteljesebb és következetesebb érvényesítésére, a közoktatási intézmények és a pedagógiai tevékenység új szempontok szerinti helyi szabályozására (Kelemen, 1971a, 1971b, 1971c, 1975c, 1977a, 1999, 2000).

Az 1970-es évek elején bekövetkezett belpolitikai fordulat azonban lefékezte a kibontakozó reformfolyamatokat, a visszarendeződés irányába hatott. Jól tükrözi ennek oktatáspolitikai konzekvenciáit a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1972-es oktatáspolitikai határozata. A dokumentum szőnyeg alá söpörte a közoktatás súlyosbodó problémáit, felszínes látszat-intézkedéseket indukált (lásd a tananyag-csökkentési kampányt vagy az ellentmondásos tantervi reformot, amely – modernizációs jelszavakkal ugyan, de – az ideológia-vezérelt szakmai-módszertani egyenirányítás totális rendszerének a megerősítését célozta). Alapvető szándéka a megrendülni látszó hatalmi viszonyok megszilárdítása, az iskolák és a pedagógusok feletti ideológiai-politikai ellenőrzés megerősítése volt (Kelemen, 2003; Báthory, 2001; Halász, 1988, 1992; Kardos, 2007).

A párthatározat nyomán – és főképpen a tanácsi decentralizáció új keretei között – a már megalakult és működő továbbképzési kabinetek légüres térbe, illetve az 1974-ben megerősített helyi igazgatási és politikai kontroll – hol keményebb, hol puhább – malomkerekei közé kerültek. Voltak megyék, ahol évekig elszabotálhatták a fenntartásokkal fogadott új intézmények létrehozását, illetve továbbképzési intézetté fejlesztésüket (Kelemen, 1973d, 1975c, 1975d, 1977a, 1998, 1999, 2000).

A '72-es párthatározatnak, pontosabban a reményteljes előmunkálatoknak azonban volt egy korántsem szándékolt következménye, „mellékhatása”: a szellem kiszabadult a palackból. A szakmaiság szempontja, az iskolai autonómia és a pedagógus-szuverenitás gondolata kitörölhetetlen, visszavonhatatlan elemévé vált a szakmai közgondolkodásnak. Ennek jegyében jelent meg – a következő évtized reformfolyamatainak csírájaként – az alternativitás gondolata, indultak különböző pedagógiai és iskolakísérletek, s élénkült meg az alkotó- és kezdeményezőkedv, azaz az iskola és a pedagógustársadalom egyre növekvő hányada kitérési lehetőségeket keresett az uniformizált és egyenirányított oktatáspolitikai és oktatásirányítási, az elszürkített iskolai-nevelési gyakorlat világából (Báthory, 2001; Kardos, 2007; Kelemen, 2003).

Ezekben a törekvésekben – az oktatásfejlesztés megújuló központi és gyarapodó helyi, iskolai műhelyei mellett – kétségtelenül szerény, de fontos és mindinkább növekvő szerepet játszottak az olykor pusztító létükért, megmaradásukért küzdő, néhány megyében azonban a helyi játékeret és cselekvési lehetőséget felelősen kihasználó, pedagógiai intézetté erősödő pedagógus-továbbképzési kabinetek, köztük – a primus inter pares szerepet betöltő FPI mellett – a Somogy megyei intézet is (Kelemen, 1975e, 1977a, 1998, 1999, 2000).

A következőkben arra keresek választ, hogyan helyezhető el a Somogy megyei intézmény a fenti összefüggésrendszerben, mi volt az az egyetemes érvényűnek tekinthető sajátosság, ami egykor a megye határain túl is érdeklődést, figyelmet kelthetett.

Kulcsfontosságú felismerés volt, hogy az iskolai (óvodai) tevékenység megújításának komplex programja csakis a helyi hagyományokra, az élő gyakorlatra, a helyi viszonyok szakszerű feltérképezésére alapozható.

A tradíciókat tekintve a korábbi területi – megyei, járási, városi és intézményi – továbbképzési gyakorlat, például a szakmai munkaközösségeknek és vitaköröknek a tanítóegyesületekig visszavezethető tevékenysége nagyon sok hasznosítható, a kiépülő továbbképzési rendszerbe jól integrálható szervezési, tartalmi és metodikai tapasztalatot kínált. Ennek a tevékenységnek a szervezői, irányítói a korábban járási, városi keretek között, ekkor azonban már megyei irányítással működő szakfelügyelők, a megalakuló továbbképzési kabinet státus szerint „külsőnek” mondott munkatársai voltak. A személyes jellegű szaktanácsadói munka és a továbbképző tevékenység, amely addig is fontos elemét jelentette tevékenységüknek, értelemszerűen nagyobb hangsúlyt kapott, alkalmasságuk megítélésének döntő szempontja lett. Állandó konfliktusforrást jelentett viszont az irányítás megkettőződése, a tanügyi ellenőrzések keretében ellátandó előírt iskolalátogatások és az új típusú feladatok összehangolása, ami gyakori súrlódásokhoz, illetve a szakfelügyelők esetenkénti túlterheléséhez vezetett.

A későbbi tervszerűbb és tudatosabb munka fontos alapvetését jelentette, közvetlenül a megalakulást követően, intézményünk első „nagy” vállalkozása: az egyes szaktárgyak és nevelési területek állapotának méréseken alapuló feltárása – a korabeli szakirodalom alapján (Ágoston, Nagy, Orosz), országos szaktekintélyek segítségével, de szakfelügyelő kollégáink kezdeményezésére, önerőre támaszkodva. Ennek a vállalkozásnak kortörténeti dokumentumai az általuk jegyzett füzetek, amelyek *A pedagógia időszerű kérdései Somogyban* című kiadványsorozatunkban láttak napvilágot – minden érintett intézmény számára hozzáférhetően, az intézményvezetés pedagógiai irányító munkáját segítő módon.

De ezekre az egzaktan mondható tényekre és szakmai elemzésekre épülhettek aztán a következő években szervezett szakmai fórumok, a helyi, területi munkaközösségi foglalkozások és a megyei szervezésű egyéves szakmai-módszertani és a kétéves komplex tanfolyamok. Egy ilyen tanfolyam szakszerű és igényes előkészítése, megszervezése, a meghívott vendéglőadók munkájának összehangolása, a tanfolyami munka irányítása, az egyes – pedagógiai-pszichológiai, szaktudományi és szakmódszertani jellegű – foglalkozások levezetése, a hallgatók munkájának komplex – szóbeli és írásbeli, záródolgozati teljesítményen alapuló – értékelése nagy kihívást és felelősséget jelentett az ezt vállaló szakember számára; a változó profilú szakfelügyelői-szaktanácsadói munka minőségét emelő, szemlélet- és gyakorlatformáló tevékenység volt ez a javából. A „nevelők nevelőinek” felkészítése részben megyei konzultációkon, részben a területileg illetékes pedagógusképző intézmények tanfolyamain történt, nagyrészt azonban példaértékű önképzésen alapult (*Kelemen és Tari, 1977; Kelemen, 1975e, 1977a, 1999, 2000*).

Továbbképzést szervező és irányító tevékenységünk másik kiindulópontja a feladatok holisztikus megközelítése, kezelése volt. Egységes, átlátható, ugyanakkor rugalmas megyei rendszerbe törekedtünk összefogni a pedagógus-továbbképzés sokszínű és többszintű gyakorlatát – az önképzés segítésétől a nevelőtestületi értekezleteken, az intézményi és területi munkaközösségeken át a különböző típusú szakmai fórumokig, megyei és képzőintézményi tanfolyamokig, valamint az alkotó pedagógiai tevékenységek támogatásáig terjedően. A fokozatosan kiépülő szervezeti keretek között a szakmaiság komplex értelmezése volt a vezérlő elv, tartalmi és módszertani vonatkozásokban egyaránt. Ez a felfogás diametrálisan különbözött a szervezett és intézményesített pedagógus-továbbképzés korábbi egysíkú, ideológiai-politikai orientációjától, autoriter jellegétől. Nagy figyelmet szenteltünk a hiányos pedagógiai-pszichológiai-szociológiai ismeretek felfrísítésére, pótlására, a szaktudományok korszerű ismereteinek közvetítésére, a szakmódszertani, tantárgy-pedagógiai és oktatástechnológiai eszköztár megújítására, az ismeretek gyakorlati alkalmazására (*Kelemen és Tari, 1977; Kelemen, 1977a*).

Továbbképzési gyakorlatunk gazdag példatárából – volt év, amikor 60-70 munkaközösség tevékenységét és 35-40 megyei tanfolyamot szerveztünk; a megye pedagógusai-

nak több mint 35 százaléka vett részt szervezett kurzusokon – tanulságaik miatt is kettőt szeretnék kiemelni.

Első nagyobb szabású, sikeresnek tekinthető vállalkozásnak – már az 1969/70-es tanévtől kezdődően és több éven át – az új óvodai nevelési program bevezetésére, alkalmazására irányuló felkészülés szervezése és lebonyolítása volt – a kísérleti kipróbálással megalapozva, több csatornás tájékoztatás és felkészítés keretében. A vitacsoportokban, intézményekben szervezett foglalkozásokat az óvodai felügyelők, a vitakörvezetők és az intézményvezetők központi felkészítése előzte meg. Ezt egészítették ki – a továbbképzők speciális felkészítése révén – a program egyes részterületeihez (anyanyelvi, matematikai, környezeti, esztétikai, testi stb. nevelés, speciális feladatok) kapcsolódó, önképzésen alapuló, elmélyültebb munkát igénylő tanfolyamok. Az elméleti jellegű felkészítéshez minden esetben életszerű gyakorlati – bemutató, kiscsoportos – foglalkozások kapcsolódtak. Az óvodai nevelési program előkészítése a megye teljes óvodaitársadalmát átfogta, záloga volt az országosan is elismert, eredményes alkalmazásnak. Ezt a munkát saját, helyi óvodai szakértőink mellett országos szaktekinítélyek (Szabadi Ilona, Pereszély Éva és mások), valamint az óvóképző intézetek szaktanárai is segítették (Kelemen, 1975b).

Az új óvodai nevelési program bevezetésének szervezési tapasztalataira épült az alsó tagozatos matematikaoktatás reformjának előkészítése, amely a Varga Tamás nevéhez fűződő komplex matematikatanítási kísérlet önkéntes helyi adaptációitól vezetett a bázisiskolai hálózat kiépítésén, illetve a program bázisiskolai tanítóinak tanfolyami felkészítésén át a gyakorlati alkalmazással összekapcsolt területi kurzusokig és konzultációs lehetőségekig. A munka oroszlánrészét – Varga Tamás és munkatársai mellett – a kaposvári Tanítóképző Intézet tanárai, a gyakorlóiskola tanítói és a bázisiskolák alsó tagozatos matematikai munkaközösség-vezetői vállalták (Kelemen, 1973b, 1974a).

Aligha túlzás ezeket az átfogó, a tájékozódást, a felkészítést és a gyakorlati alkalmazást egyaránt szolgáló, az érintett pedagógusok százait mozgósító programokat a későbbi – meglehetősen kevésbé sikeres és eredményes – NAT-implementáció előképének és gyakorlati előiskolájának tekinteni, amelyek tapasztalatai az idők folyamán, sajnálatos módon, feledésbe merültek.

A kollektív munkaformák mellett továbbképző tevékenységünkben nagy szerepet kapott az egyéni felelősség, az önálló tájékozódás, az önálló ismeretszerzés és -alkalmazás készségének és képességének fejlesztése. Tevékenységünk fontos területét jelentette a könyvészeti tájékoztatás (a Palmiro Togliatti Megyei Könyvtárral közösen jelentettük meg a *Pedagógusok Könyvespolca* című periodikát), az információs rendszer és az iskolai, pedagógiai könyvtári szolgáltatások javítása (Kelemen és Kisfaludi, 1973; Kelemen, 1973a, 1974b, 1977b), a pedagógiai kutatómunka elméleti megalapozása (Zsolnai, 1971).

Az alkotó pedagógiai gondolkodásmód és gyakorlat ösztönzését és segítségét szolgálták – a többi között – a megyei pedagógiai pályázatok, amelyeken a legsikeresebb években negyvennél is több pályázat elbírálására, illetve 15–20 pályamunka díjazására, jutalmazására került sor. A legjobb pályamunkák kiadványaink révén minden iskolába eljutottak, ösztönzést és módszertani segítséget kínálva az érdeklődő, tapasztalataik közlésére vállalkozó kollégáknak.

Pályázataink mottója Apáczai Csere János gondolata volt: „A jó tanító nemcsak olvas, hanem ír is.”

Az alkotó pedagógiai gondolkodásmód és gyakorlat ösztönzését és segítségét szolgálták – a többi között – a megyei pedagógiai pályázatok, amelyeken a legsikeresebb években negyvennél is több pályázat elbírálására, illetve 15-20 pályamunka díjazására, jutalmazására került sor. A legjobb pályamunkák kiadványaink révén minden iskolába eljutottak, ösztönzést és módszertani segítséget kínálva az érdeklődő, tapasztalataik közlésére vállalkozó kollégáknak. Pályázataink mottója Apáczai Csere János gondolata volt: „A jó tanító nemcsak olvas, hanem ír is.” (Tari, 1971; Kelemen, 1977a)

A közlés, a szakmai publikálás lehetőségét számtalan formában igyekeztünk megteremteni. Kiadvány-sorozataink – *A pedagógia időszerű kérdései Somogyban*, *A pedagógia gyakorlati kérdései Somogyban*, *Az Iskola és a Levéltár*, *Oktatástechnikai kérdések* stb. – mellett fontos szerepet szántunk a közel tízéves, kitaró erőfeszítés eredményeként 1979-ben megjelentetett *Iskolai Szemlé*nek, amely ezt követően több, mint tíz éven át rendszeresen, negyedévente megjelenő, népszerű oktatáspolitikai-pedagógiai orgánuma volt Somogy megye pedagógustársadalmának (az első két év intézeti kiadványairól: Kelemen és Tari, 1977). A házilag előállított folyóirat első – 1979. évi összevont – számában például 39 somogyi szerző írása volt olvasható. A lap több gyakorló pedagógust indított el a nagyobb nyilvánosság felé, az országos szakmai orgánumok szerzői közé. Kiadói tevékenységünk letéteményese – 20 éven át – fáradhatatlan nyugdíjas kollégánk, a *Balatoni Beszélgetések* című konferencia-sorozatot is útnak indító Tari János volt (Kelemen, 1975a, 1977a, 1977c, 1977d, 1989).

Végül: itt utalhatok azokra a Somogy megyei pedagógusokra, intézményekre, akik, amelyek – nyitottságuk, tájékozódásuk és tenni akarásuk révén – szerepet kértek, szerepet vállaltak különféle helyi kezdeményezésű vagy országos kísérleti programok kipróbálásában, adaptív továbbfejlesztésében. A már említetteken – óvodai nevelési program, komplex matematikatanítási kísérlet – túl, a teljesség igénye nélkül, utalhatnék a szentlőrinci iskolakísérlet adaptációiban, a kaposvári Tanítóképző Intézetben Zsolnai József által kimunkált anyanyelv-tanítási programban, az egész napos iskola, az iskola-előkészítő foglalkozások, az iskolaérettségi vizsgálatok, a korrekciós osztályok kísérleteiben való aktív közreműködésre; a Harsányi István által irányított helyi iskolapszichológus-képzési program (lásd: Harsányi és Gádorné, 1973) vagy a Bács-Kiskun megyei tanyai magnós program helyi adaptációira. (Mindezekről a már említett korabeli somogyi kiadványokban, elsősorban az *Iskolai Szemlé*ben számos közlemény, beszámoló olvasható. Megjegyzendő, hogy a Bács-Kiskun megyei program alap gondolata a Somogy megyei, nagyberki általános iskolában született meg, s *A Tanító Munkája* című szaklapban megjelent cikk nyomán keltette fel Schvób Péterék érdeklődését az új technikai lehetőség iskolai, alsó tagozatos alkalmazása iránt (Kelemen, 1975a, 1982, 1985).

A megye szakmai közvéleményének növekvő érdeklődését, nyitottságát az oktatáskorszerűsítési törekvések, a pedagógiai-iskolai kísérletek iránt számtalan tanulmányút, tapasztalatcsere-látogatás segítette. Képzletbeli térképünkön számos települést és intézményt jelölhetnénk meg – Szentlőrinctől Debrecenig, Szolnoktól a budai Meredek utcáig –, amelyek látókörtágító hatásuk révén hozzájárultak Somogy megye pedagógusainak, pedagógus-közösségeinek szellemi gyarapodásához.

A kibontakozó továbbképzési tevékenység kulcsszereplői, mint ezt a fenti példák is igazolhatják, a hagyományos (szak)felügyelői szerepből szaktanácsadói-szakértői szerepkörre áthangolódó felügyelő kollégáink voltak. A megújuló szakfelügyeletben rejlő lehetőségekkel élés, az új(abb) lehetőségek közös megegyezéssel, jó együttműködéssel – bár korántsem konfliktusok, viták nélkül – történő kiaknázása, a „tanuló szakfelügyelet” kialakítása volt intézetünknek talán a legnagyobb erőssége (Kelemen és Sótónyi, 1972; Kelemen 1973c). A felügyeleti munkával kapcsolatos másik „újításnak” pedig – a megyei művelődési osztály vállalkozó szellemű munkatársaival karöltve – a „pedagógiai felügyelet”, azaz az igazgatók és az intézmények pedagógiai munkáját segítő szakértői-

szaktanácsadói tevékenység – hazai és nemzetközi mintákat követő – „feltalálása”, kialakítása volt.

Ez utóbbi vállalkozás különösen ingoványos területekre vezetett, hiszen a tanácsi tanügyigazgatás „szent tehenének”, a mindenható általános tanulmányi felügyeletnek a megkérdőjelezését jelentette, és a tanácsi-szakigazgatási, valamint a pedagógiai-szakmai feladatok szétválasztásával – sokak vélekedése szerint – a korabeli közoktatás-irányítás rendjét veszélyeztette. Ebből eredt a munkánkat kezdettől végigkísérő konfliktusok leg-súlyosabbika, ám ez vezetett végül az 1976-ban már Pedagógiai Intézetté alakult továbbképzési kabinet „kísérleti intézménnyé” válásához. A Somogy megyei Tanács művelődési osztályával közös vállalkozásunk végül „közoktatás-irányítási kísérlet” címen nyert legitimációt – művelődési minisztériumi és megyei tanácsülési jóváhagyással – 1979-ben, s keltett országos érdeklődést (Kelemen és Sótónyi, 1981; lásd még: Kelemen, 1978, 1979, 1985, 1999).

Energiaforrásainkat illetően utaltam már a megyei és a területi művelődési osztályokkal kiépült, többnyire zökkenőmentesnek mondható munkakapcsolatainkra, illetve a változó profilú szakfelügyeletnek az intézmény alapfeladataiban vállalt nélkülözhetetlen szerepére (nevek említésétől itt most eltekintek; erre vonatkozóan lásd: Kelemen, 1999).

Nem kevésbé fontos tényező volt azonban az a megyehatárokon átnyúló, kiterjedt kapcsolatrendszer, amely – az MKM és az OPI reformszellemű munkatársaitól a területileg „illetékes” pedagógusképző intézményeken (ELTE, Pécsi Tanárképző Főiskola, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola, Kaposvári Tanítóképző Intézet, majd Főiskola, a Soproni és a Szarvasi Óvónőképző Intézet) és a továbbképzés társintézményein (Fővárosi Pedagógiai Intézet, a Zala, Veszprém, Hajdú-Bihar, Bács-Kiskun megyei továbbképzési kabinetek, intézetek) keresztül jó néhány „kísérleti iskoláig” és a gyarapodó külföldi kapcsolatokig, tapasztalatcsere-látogatásokig terjedően a hazai pedagógiai-oktatásügyi közelet integráns, számon tartott és megbecsült szereplőjévé tette intézményünket. Tanfolyamainkon, rendezvényeinken a különböző szakterületek, tudományterületek neves személyiségei vállaltak szerepet; megtisztelő és biztató figyelmük és segítőkészségük önmagában is presztízsnövelő tényezője volt munkánknak (Kelemen, 1999). Külön is említést érdemel a Magyar Pedagógiai Társasággal kialakult munkakapcsolatunk, együttműködésünk, személy szerint néhai Kiss Árpád és Simon Gyula segítő jóindulata. A Társaság Somogy megyei Tagozata, amelyben munkatársaimmal együtt többen is szerepet vállaltunk, „civil” rendezvényeivel, a hivatalos fórumokon kényesnek tartott témák napirendre tűzésével, megvitatásával segítette a „falak” (lásd a Kovács András-film szimbolikáját!) tágitását, a szabadabb véleménycserét (Kelemen, 1999).

Szívesen idézem fel egykori munkatársaim új megoldásokat kereső érdeklődését, példamutató tanulási hajlandóságát, szakmai igényességét, az egymás munkáját segítő „csapatjátékot”, amely intézményünket – az olykor rendkívül mostoha munkakörülmények ellenére is – ezekben az útkereső, nehéz években jellemezte (Kelemen, 1999).

A legnagyobb elismerést és ösztönzést azonban a megye pedagógusainak, szakmai közvéleményének az a – személyes tapasztalatokon alapuló – változása jelentette számunkra, amely a kezdeti gyanakvástól és bizalmatlanságtól az elfogadásig, az együttműködési készségig, a szövetségessé válásig formálódott, alakult. Igen sok erőfeszítést tettünk az eredményes továbbképzések – és vélhető, várható pozitív hatásuk – erkölcsi és anyagi elismertetéséért, talán több, mint kevesebb sikerrel. Meggyőző bizonyítéka ennek, hogy a – kezdeményezésünkre is létrehozott – Somogy megyei Pedagógiai Díj első – 1979-es – kitüntetettjei olyan kollégák, „külső munkatársak” lehettek, akiknek múlhatatlan érdemei voltak szakterületük gondozásában, fejlesztésében, nevelőtársaik nevelésében. (Ázsóth Gyula korábban szakfelügyelő, iskolaigazgató, majd – nyugdíjas-ként – éveken át az általános iskolai igazgatók alkotó munkaközösségének vezetője, Lóczy István igazgató a középiskolai igazgatók munkaközösségének vezetője, dr. Muray

Jenőné gyógypedagógiai szakfelügyelő a logopédia országosan ismert szaktekintélye, szakmai kézikönyvek szerzője volt [*Kelemen, 1999*].)

Természetesen voltak ellenfeleink, kemény vitáink is. Mindenekelőtt a tanácsi apparátusok és az intézményvezetők egy része által is támogatott pedagógiai konzervativizmus, amely a megélénkülő és új szellemiségű továbbképzésekben „a pedagógusok túlterhelésének”, az „iskolai munka háttérbe szorulásának” a veszélyét láttatta. (Ennek a védekező, elhárító magatartásnak természetesen voltak valóságos, részben a korábbi negatív tapasztalatokon alapuló, részben pénzügyi, oktatásszervezési ellenérvei is, nem utolsósorban a továbbképzések elismerésének rendezetlensége, bizonytalanságai és a szűk költségvetési források miatt.)

Volt presztízsokokra visszavezethető féltékenység is – a tanácsi munkatársak körében – a változó szereposztás, a tanácsi irányítás „mindenhatóságának” csorbulása miatt. Voltak helyi és országos fenntartások és ellenlépések – egyes felső tanácsi vezetők, megyei és járási-városi pártbizottsági munkatársak, a Minisztertanács Tanácsi Hivatala részéről –, miszerint a felügyeleti rendszer, a tanácsi közoktatás-irányítás átalakítására irányuló tevékenység – kísérleti formájában is – bomlasztóan hathat, veszélyeztetheti, mivel megkérdőjelezi magát a politikai intézményrendszert, illetve annak egyik fontos elemét, az iskolák feletti totális ellenőrzést gyakorló tanácsi, illetve pártirányítást (*Kelemen, 1999, 2000*).

Jegyzet

(1) A Somogy megyei Pedagógus-továbbképzési Kabinet – a későbbi Pedagógiai Intézet – megalakulásának 40. évfordulója alkalmából a Kaposvári Egye-

temen rendezett konferencián (2009. december 4.) elhangzott nyitóelőadás szerkesztett változata.

Irodalom

Báthory Zoltán (2001): *Maratoni reform*. Budapest.

Dobsi Attila (1990): *A pedagógiai intézetek kálváriája*. Budapest.

Halász Gábor (1988): *Az ifjúság nevelése és az oktatáspolitikai Magyarországon a hatvanas évek elején*. Budapest.

Halász Gábor (1992): Az 1972-es oktatáspolitikai párthatározat. Az oktatási törvénykezés hazai történetéből. In: Balogh László (szerk.): *Évfordulók, események, 1971*. Budapest.

Harsányi István és Gádorné Donáth Blanka (1973, szerk.): *A pszichológia az iskolai nevelés szolgálatában*. Somogy Megyei Továbbképzési Kabinet, Kaposvár.

Kardos József (2007): *Iskola a politika sodrásában. 1945–1993*. Budapest.

Kelemen Elemér (1971a): A pedagógus-továbbképzés új rendszeréről. *Somogy*, 1. sz. 60–66.

Kelemen Elemér (1971b): Továbbképzés. *Köznevelés*, 7. sz. 9–10.

Kelemen Elemér (1971c): Még egyszer a továbbképzésről. *Köznevelés*, 16. sz. 7–8.

Kelemen Elemér (1973a): Az iskolai könyvtárak helyzete Somogy megyében. In: Kelemen és Kisfaludi (1973, szerk.):

Kelemen Elemér (1973b): A tanítók és a továbbképzés. *A Tanító*, 2. sz. 20–22.

Kelemen Elemér (1973c): A szakfelügyeletről – menet közben. *Köznevelés*, 19. sz. 7.

Kelemen Elemér (1973d): A pedagógus-továbbképzés idősebb kérdései. *Pedagógiai Szemle*, 7–8. sz. 722–726.

Kelemen Elemér (1974a): Az új matematika-tantervek bevezetése előtt. *Pedagógusok Lapja*, 6. sz. 3.

Kelemen Elemér (1974b): A könyv munkaeszközünk. *Köznevelés*, 5. sz. 191–192.

Kelemen Elemér (1975a): A tudománypolitikai irányelvek érvényesülése Somogy megye pedagógiai gyakorlatában. *Somogy*, 3. sz. 39–46.

Kelemen Elemér (1975b): Az óvónők és a továbbképzés. Egy továbbképzési kabinet tapasztalatai. *Óvodai Nevelés*, 7–8. sz. 296–299.

Kelemen Elemér (1975c): A megye továbbképző intézmények fejlődése (1969–1974). *Pedagógiai Szemle*, 10. sz. 917–929.

Kelemen Elemér (1974d): Pedagógus-továbbképzés. *Köznevelés*, 33. sz. 11–12.

Kelemen Elemér (1977a): A Somogy megyei pedagógus-továbbképzés két éves útja. (A Somogy megyei Pedagógiai Intézet megalakulása és tevékenysége. 1969–1976). In: Kelemen Elemér és Tari János

(szerk.): *A Somogy megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet évkönyve*. SPTI, Kaposvár. 11–25.

Kelemen Elemér (1977b): A pedagógusok önképzésének és továbbképzésének könyvtári bázisa. *Könyv és Nevelés*, 2. sz. 70–75.

Kelemen Elemér (1977c): A továbbképző intézetek kiadói tevékenységéről. In: Kelemen Elemér és Tari János (szerk.): *Széles úton. A megyei továbbképzési intézetek kiadványszerkesztőinek és oktatástechnológusainak II. Országos Konferenciája*, Siófok, 1977. október 10–12. SMPI, Kaposvár. 80–84.

Kelemen Elemér (1977d): A Balaton melletti pedagógiai és közművelődési tanácskozások jelentőségéről. In: *Regionális tudományos tanácskozás. Siófok, 1977*. Kaposvár. 149–151.

Kelemen Elemér (1978): Új feladatok előtt a pedagógus-továbbképzés. *Somogy*, 3. sz. 51–54.

Kelemen Elemér (1979): A pedagógusképzés és -továbbképzés továbbfejlesztésének lehetőségei. In: *Személyiségformálás és hivatásra nevelés a pedagógusképzésben*. I. Plenáris ülések és I. szekció. A nevelőmunka fejlesztésének aktuális kérdései. KLTE Könyvtára, Debrecen. 123–145.

Kelemen Elemér (1982): A szentlőrinci kísérlet Somogy megyében. *Iskolai Szemle*, 2. sz. 47–61.

Kelemen Elemér (1985): A közoktatás fejlesztése – kísérletek Somogyban. In: *Társadalom – iskola – nevelés. III. Nevelésméleti Munkaértekezlet, Zánka*. Budapest. 187–193.

Kelemen Elemér (1989): Levél az Iskolai Szemle szerkesztőségének (az Iskolai Szemle tízéves jubileuma alkalmából). *Iskolai Szemle*, 2. sz. 5–9.

Kelemen Elemér (1998): Gondolatok a megyei pedagógiai intézetek „előtörténetéről”. In: Rónaky Edit (szerk.): *Hagyomány és megújulás. A Baranya Megyei Pedagógiai Intézet negyedszázada..* Pécs. 37–42.

Kelemen Elemér (1999): Szemelvények egy „kabinos” emlékirataiból. In: Petrovics István (szerk.): *A pedagógiai szakmai szolgáltatás 30 éve Somogyban (1969–1999)*. Kaposvár. 11–22.

Kelemen Elemér (2000): A pedagógus-továbbképzési kabinetek létrejötte. In: Balogh László (szerk.): *A jezsuita tanügyi szabályzattól napjainkig. Tanulmányok..* Budapest. 111–117.

Kelemen Elemér (2003): Oktatáspolitikai irányváltások Magyarországon a 20. század második felében (1945–1990). A korszak „oktatási reformjainak” természetéről. *Új Pedagógiai Szemle*, 9. sz. 25–32.

Kelemen Elemér (2008): A magyar nevelésügyi kongresszusok története. *Iskolakultúra*, 18. 1–2. 50–57.

Kelemen Elemér és Sótornyai Sándor (1972): A felügyeletről. *Köznevelés*, 5. sz. 11–12.

Kelemen Elemér és Sótornyai Sándor (1981): Közoktatás-irányítási kísérlet Somogyban. *Köznevelés*, 42. sz. 11–12.

Kelemen Elemér és Tari János (1977, szerk.): *A Somogy megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet évkönyve*. Kaposvár

Setényi János (1992): Az 1961. évi III. Oktatási törvény politikai vázlata. In: Balogh László (szerk.): *Az oktatási törvényhozás hazai történetéből. Évfordulók, események 1991*. Budapest.

Tari János (1971, szerk.): *Somogy megyei pedagógusok pályamunkái 1970*. Kaposvár.

Zsolnai József (1971): *Bevezetés a pedagógiai kutatómunka módszertanába*. Kaposvár.